

TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMAN AÇIKLARININ TEMEL DİNAMİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Hüseyin AKYILDIZ*
Ali YAVUZ**

ÖZET

Sosyal güvenlik, sosyal, siyasal ve ekonomik boyutları olan sosyo-politik, moral ve psikolojik bir kavramdır. Temelde hem bireyi hem de toplumsal varlığı koruyan en önemli etkidir. Ancak sosyal güvenlik maliyeti olan bir olgudur. Sosyal güvenliğin bir talep bir de arz boyutu söz konusudur. Aslında sosyal güvenliğin temel sorunu arz ve talebin temel dinamiklerinde yatan ana çelişkilerdir. Bu nedenle sosyal güvenlik sorunlarının temel dinamiklerinin makro ve mikro boyutta ele alınması önem taşımaktadır.

Makro boyutta sosyal devletin dönüşüm dinamiklerinin sosyal güvenlikteki yansımaları ve ortaya çıkardığı sonuçlar ile mikro boyutta sosyal sigorta kuruluşlarının yaşadığı sorunlar analiz edilmiştir. Sorunlara ilişkin trendler, bu trendlere ilişkin dinamik süreçler ortaya konduktan sonra; sunulan çözüm alternatiflerinin gerçekleşme imkanının olup olmadığının da bir kritiği yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Finansman Dengesi (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı)

ABSTRACT

Social security is a socio-political, ethical and psychological concept with its social, political and economical dimensions. Fundamentally it is the main factor that protects both the individual and the social entity. On the other hand social security is a cost bearing fact. Social security has both demand and supply dimensions. Indeed the main problem of social security is caused by the main contradictions between the main dynamics of demand and supply. For this reason it is important to discuss the main dynamics of social security problems in both macro and micro scale.

Study aims to analyse the reflections and the results of the dynamics of transformation of the social state in macro scale and the problems of the social insurance institutions in the micro scale. After explaining the problem related trends, dynamic trends related to these trends, a critique of the possibility of solution alternatives has been done.

Key Words: Social Security, Financing Equilibrium (Social Security Institution Retirement Fund Organization, Social Security Organization for Artisans and the Self-Employed)

* SDÜ İİBF Çalışma Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi, "akyildiz@iibf.sdu.edu.tr"

** SDÜ İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi, "aliyavuz_99@yahoo.com"

1. Giriş

Dünyada bugün birçok ülkenin sosyal güvenlik sistemi finansman açıklarıyla yüz yüzedir. Bu nedenle sosyal güvenlik farklı reform alternatifleri tartışılmaktadır. Aynı olgu Türkiye için de söz konusudur. Ancak bu durum sadece Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde değil Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi bir çok gelişmiş ülkede de görülmektedir ve bu durum dünyada yoğun şekilde tartışılmasına neden olmaktadır.(Batirel , 1993 : 76.

Bugün Türk sosyal güvenlik sistemi hemen hemen bütün taraflar için, mutsuz bir görünüm sergilemektedir. Sigortalılar ile hak sahipleri yetersiz aylık ve gelir ödenmesi ile sosyal güvenlik hizmetlerindeki kalite düşüklüğünden, işverenler yüksek primin ve kayıtdışı istihdamın yol açtığı haksız rekabet ve yüksek işgücü maliyetlerinden ve devlet de sosyal güvenlik kurumlarının bütçe açıklarını kapatmak zorunda kalması nedeniyle sosyal güvenlik sisteminden rahatsız olmaktadırlar. (www.ismmmo.org.tr, 2007.)

Kamu tarafından finanse edilen bu açıklar, izleyen birkaç yıl içinde bütçe dengeleri üzerinde önemli bir baskı yaratmaya başlamıştır. 1999 yılında yapılan sosyal güvenlik reformuyla, acil önlemler alınmadığı takdirde kısa ve orta dönemde daha da büyük sorunlara yol açabilecek finansman sorunu, ağırlıklı olarak emeklilik parametreleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapılarak çözülmeye çalışılmıştır. Ne var ki, SSK ve Bağ-Kur'un finansman açıklarının artış hızı, 2000 yılındaki geçici azalma dışında, son dört yılda tekrar artış eğilimine girmiştir. ES'nin açıkları ise 1994 yılından bu yana hızla artmıştır. (www.csgeb.gov.tr, 2007.)

Ülkemizde Reform tartışmalarının özünde her ne kadar sosyal güvenlik hizmetlerinin kapsam ve niteliğinin geliştirilmesi ön plana çıkarılmış olsa da aslında finansman açıklarının giderilmesi anlayışı yatmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Türk sosyal güvenlik sisteminin finansman açıklarının temel dinamikleri ele alınacaktır.

2. Kapsam ve Metodoloji

Çalışmamız primli sosyal güvenlik sistemi ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda primli sosyal güvenlik sistemimizin temel kurumları olarak SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı ele alınmıştır. Söz konusu kurumların finansman dengesini etkileyen sayısal verilerin analizi yapılmıştır. Bu analizde çoklu regresyon yöntemi kullanılmıştır.

3. Bulgular

Yapılan regresyon analizleri sonucunda her üç kurumun finansman açıklarının temel dinamiklerinde benzerliklerin yanı sıra ayrışmalarında ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda SSK'da aktif-pasif oranı ile finansman açığı (bütçe transferleri) arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nda söz konusu değişkenler arasında önemli bir bağıntının olduğu görülmüştür. Ancak her üç kurumda da reel aylıklar ile finansman açıkları arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Burada hemen ifade edilmelidir ki söz konusu kurumların finansman dengesi hem reel aylıkların hem de aktif-pasif oranlarının etkisi altında olmasına rağmen her iki verinin de birlikte bağımsız değişken olarak kullanıldığı regresyon analizlerinde anlamlı bir ilişki tesbit edilememiştir. Bunun iki nedeni olabileceği düşünülebilmektedir: Birincisi veri serilerinin farklı yılları içermesi nedeniyle birbirine uyumlu veri setlerinin çok kısa dönemi içermesidir. İkinci nedeni ise bu bağımsız değişkenlerin birbirlerini etkilemesidir. Çünkü reel aylıkların artışı emekliliği teşvik ederek aktif-pasif oranını negatif yönde etkilemektedir. Nitekim Akyıldız'ın 1996-2004 dönemine ilişkin yapmış olduğu analitik bir çalışmada, Emekli Sandığı'nda emekli aylığının %1 oranında artması halinde Emekli Sandığı'ndan aylık alanların sayısının % 0.1166 oranında arttığı görülmüştür. (Akyıldız, 2006 :35.) Söz konusu artış küçük gözükülebilir ancak aylık alanların kapsamına, sadece emekli aylıkları değil değil malullük aylığı, vazife malullüğü aylığı, harp malullüğü aylığı, dul ve yetim aylıkları alanların tümü de dahildir.

Aynı olgu daha ağırlıklı olarak SSK'da da mevcuttur. SSK'da yaşlılık aylığında %1'lik bir artış SSK'dan aylık alanların sayısında % 0.1875 oranında artışa neden olmaktadır. Kaldı ki sosyal güvenlik kuruluşlarından aylık alanların sayısını etkileyen nedenlerden bir diğeri de emeklilik yaşıdır. Emekli yaşında %1'lik bir artış Bağ-Kur'dan aylık alanların sayısının da % 7, SSK'dan aylık alanların sayısında %2.55 oranında azalışa neden olurken Emekli Sandığı'nda % 1,55 oranında artışa neden olmaktadır. (Akyıldız, 2006 :35-36.)

Bu sebeple sosyal güvenlik kurumlarımızın finansman dengeleri mümkün olduğunca, her iki veri açısından ayrı ayrı birer bağımsız değişken olarak alınarak regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Her iki verinin de birbirinden etkilenmesi nedeniyle oluşturulan her bir modelde bağımsız değişken olarak kullanılan verinin bağımlı değişken etkisi üzerinde gizli olarak diğer değişkenlerin de etkisinin olduğu kabul edilmelidir.

Aşağıda izleyen bölümlerde sosyal güvenlik sistemimizi oluşturan üç kurumun finansman yapıları ile ilgili regresyon analizleri sırayla yer almaktadır.

3.1. SSK'nın Finansman Durumu

SSK'da prime tabi sigortalılar içerisinde zorunlu sigortalılar temel büyüklüğü teşkil etmektedir. Aşağıda Tablo 1'de görüldüğü üzere zorunlu sigortalı sayısındaki % 1'lik bir artış toplam sigortalılar sayısında % 0.83 civarında bir artışa neden olmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde kaçak/sigortasız işçi çalıştırmanın SSK'nın finansmanını üzerinde ne kadar olumsuz bir etki yarattığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle zorunlu sigortalılar sayısının etkin denetimlerle artırılmasının SSK'nın finansmanında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

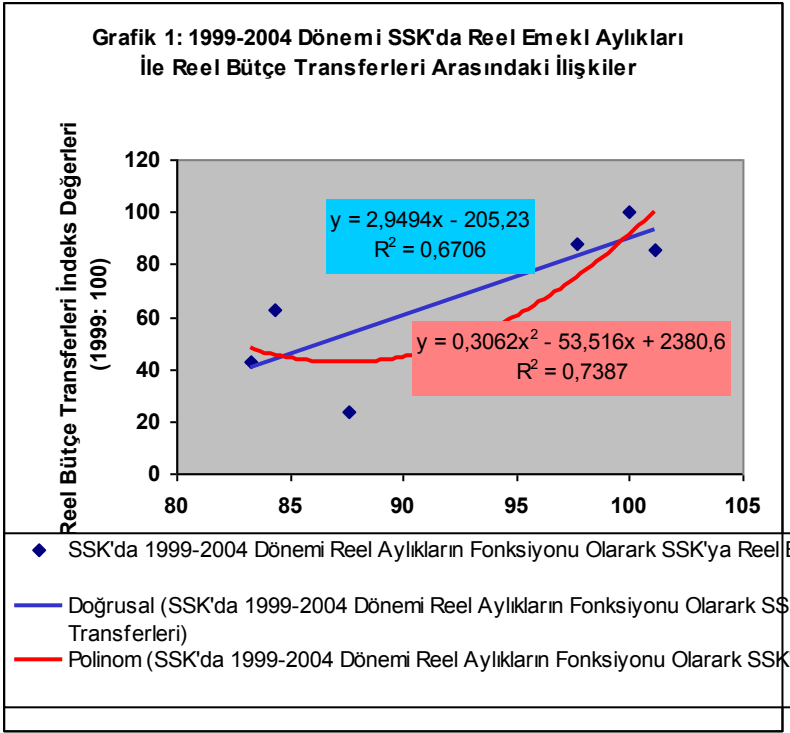
Tablo 1: Sigortalı Grupların Toplam Sigortalılar İçindeki Dağılımı (1997-2006 Dönemi)

Çoklu R	1	Y=-1,45519E-10+	X1+X2+X3+X4+X5	
R Kare	1			
Ayarlı R Kare	1			
Standart Hata	6,07775E-11		F	Anlamlılık F
Gözlem	10		3,54858E+32	2,22356E-65
	<i>Katsayılar</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-değeri</i>
Kesişim	-1,45519E-10	5,97354E-10	-0,243606243	0,81951952
X1:Zorunlu Sigortalı Sayısı	1	7,73681E-17	1,29252E+16	2,14981E-64
X2:Çırac Sayısı	1	1,88219E-15	5,31295E+14	7,53023E-59
X3:İsteğe Bağlı Sig.Sayısı	1	2,67466E-16	3,73879E+15	3,07062E-62
X4:Topluluk Sigortası Sig.Sayısı	1	4,57151E-15	2,18746E+14	2,62054E-57
X5:Tarım Sig. Sayısı	1	9,92279E-16	1,00778E+15	5,81682E-60
X1:Zorunlu Sigortalı Sayısı		Esneklik:	0,831583443	
X2:Çırac Sayısı		Esneklik:	0,03424351	
X3:İsteğe Bağlı Sig.Sayısı		Esneklik:	0,102575814	
X4:Topluluk Sigortası Sig.Sayısı		Esneklik:	0,004899947	
X5:Tarım sig. Sayısı		Esneklik:	0,024091194	
Y:Toplam Prime Tabi Sigortalı Kişi Sayısı				

Diğer yandan pasif sigortalılara sağlanan reel aylıklardaki artışın SSK'nın finansman açığında önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Nitekim Tablo 2'de reel aylıklardaki 1 TL'lik artışın

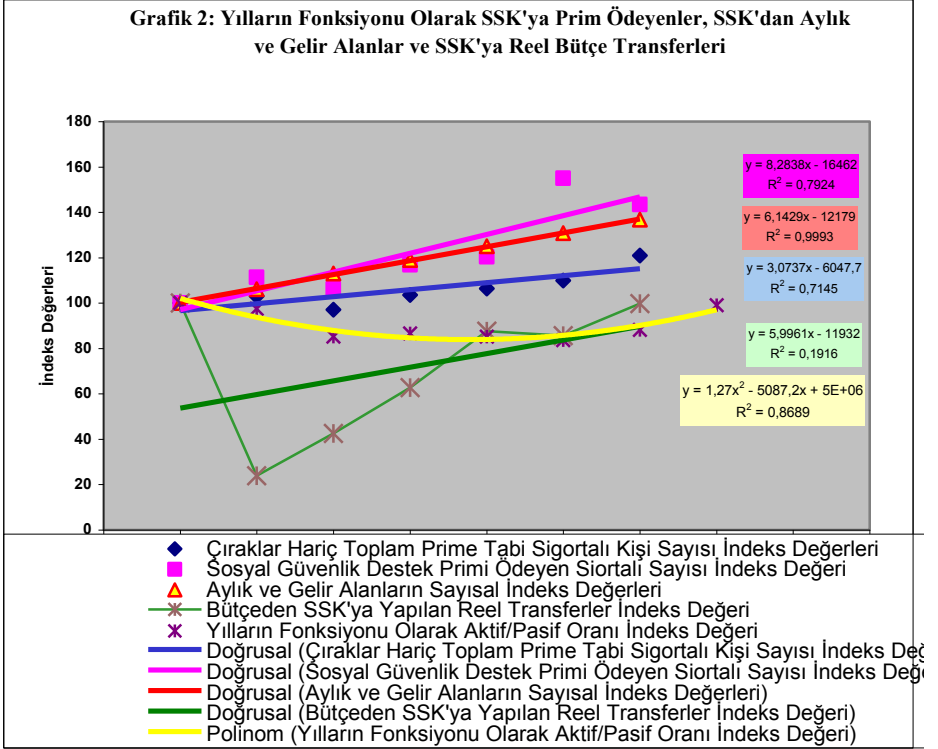
SSK'ya bütçeden yapılan reel transferlerde, (1999 fiyatlarıyla) 39.695.000 TL'lik artışa neden olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle reel aylıklardaki % 1'lik artış reel bütçe transferlerinde % 4,06'lık artışa neden olmaktadır. Reel aylıklardaki değişim reel bütçe transferlerindeki değişimin % 67'sini açıklamaktadır. ($R^2= 0.67$)

Aynı olgu Grafik 1'de açıkça görülmektedir. Hatta reel aylıklar ile reel bütçe transferleri arasındaki ilişki parabol fonksiyon ile modellendiğinde hem ilişkinin açıklama gücü artmakta ($R^2=0.7387$) hem de reel aylıklardaki artışın bütçe transferlerinde gittikçe artan miktarlarda bir artışa neden olduğu görülmektedir.

Ayrıca SSK'ya prim ödeyenler, SSK'dan aylık ve gelir alanlar ile SSK'ya reel bütçe transferleri yılların fonksiyonu olarak ele alındığında yine aynı olgu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu grafiğe bakıldığında aylık ve gelir alanları indeks değerlerinin çiraklar hariç toplam prime tabi sigortalı kişi sayısı indeks değerlerinin üzerinde artış sağladığı görülmektedir. Her bir yılda çiraklar hariç toplam prime tabi sigortalı kişi sayısı indeks değeri 3,0737 artarken aylık ve gelir alanların sayısal indeks değeri 6,1429 miktarında artmaktadır. Her ne kadar sosyal güvenlik destek primi ödeyen sigortalı sayısı indeks değeri aylık ve gelir alanların indeks değeri üzerinde artış (8,2838)

sağlasa da sosyal güvenlik destek primi ödeyenlerin prime tabi sigortalılar içindeki payı çok düşük olduğundan etkili değildir. Ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumunda aktif-pasif oranının iyileştiğini göstermektedir. Dolayısıyla prim ödeyenlerin sayısındaki artış ve aktif-pasif oranındaki önce azalış sonra yükseliş trendi Sosyal Sigortalılar Kurumunun finansman açıklarındaki (bütçe transferleri) eğiliminin istikrarsız olmasına yol açmaktadır.

3.2. Bağ-Kur'un Finansman Durumu

Bağ-Kurda'da finansman dengesini etkileyen temel iki değişken vardır. Birincisi reel aylıklar diğeri ise aktif-pasif oranıdır. Ancak bu değişkenlerin etkileri içerisinde yukarıda da ifade edildiği gibi birbirinin diğeri üzerinde etkisi mevcuttur. Bu nedenle bu değişkenler ile Bağ-Kur'un finansman açığı arasındaki ilişkiler ayrı ayrı modellenmiştir.

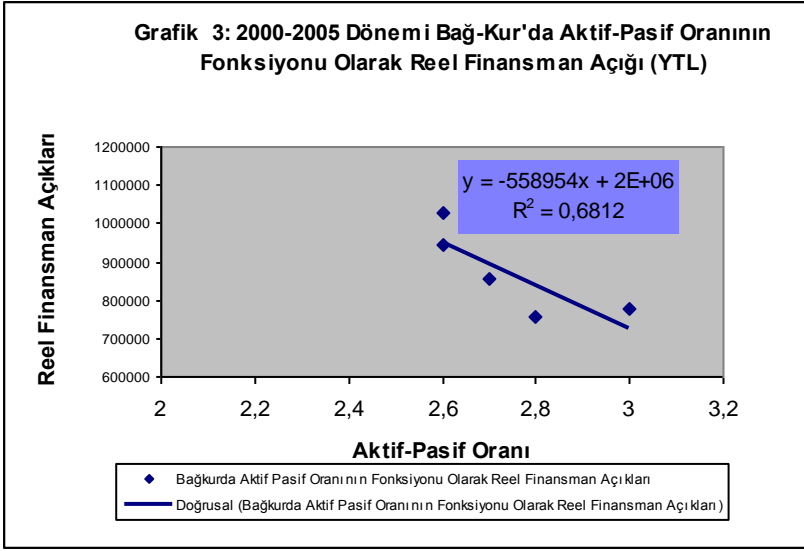
Bu değişkenlerden birincisi reel aylıklardır. Tablo 3'te görüldüğü üzere reel aylıklardaki % 1'lik bir artış Bağ-Kur'un reel

açıklarında (1999 fiyatlarıyla) % 0.57 civarında bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 3: 1999-2004 Dönemi Reel Aylıklarla Finansman Açıkları Arasındaki İlişki

Çoklu R	0,8424494 98					Anlamlılık (F)
R Kare	0,7097211 57	Y=373790,6096+8789,2072 47X			9,7798 54	0,0352778 69
Ayarlı R Kare	0,6371514 46		Katsayıla r	Standart Hata	t Stat	P-değeri
Standart Hata	61304,891 41	Kesişim	373790,6	162747,8	2,2967 47	0,0832364 43
Gözlem	6	X	8789,207	2810,5	3,1272 76	0,0352778 69
X	1999 Fiyatlarıyla	Reel Aylıklar YTL			Esneklik	0,5736361 23
Y	Bağ-Kur Reel Açıklar	(YTL)				

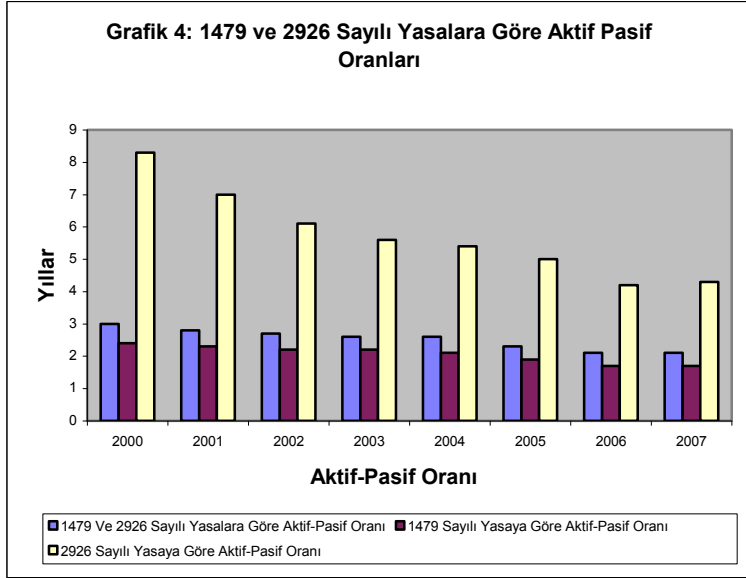
Diğer yandan Bağ-Kur'un finansman açıkları ile aktif-pasif oranları arasında bir ilişki aranabilir. Bu ilişki Grafik 3'te doğrusal bir fonksiyonla modellenmiştir. Söz konusu grafikte aktif-pasif oranı büyüdükçe reel finansman açıklarının düştüğü görülmektedir. Tersine aktif-pasif oranı düştükçe finansman açıklarının büyüdüğü görülmektedir.

Bu açıdan 1479 sayılı yasa kapsamında sigortalı olanlar açısından sorun yoğunlaşmaktadır. Grafik 4'te görüldüğü üzere aktif-pasif oranı 2936 sayılı yasa kapsamında sigortalı olanlara oranla 1479 sayılı yasa kapsamında sigortalı olanlara oranla oldukça düşük seviyededir. Bu durum finansman sorununun kaynağının tarım bağ-kurunda değil 1479 sayılı kanun kapsamındaki Bağ-Kur'da olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Tablo 4'te 1479 sayılı yasa kapsamında aylık alanların sayısındaki % 1'lik bir artışın Bağ-Kur'un reel finansman açıklarında % 2.124 civarında bir artışa neden olduğu görülmektedir.

Tablo 4: 2000-2005 Dönemi 1479 Sayılı Yasaya Tabii Aylık Alanlar Ve Reel Finansman Açığı Arasındaki İlişki

Çoklu R	0,878779				Anlamlılık (F)
R Kare	0,772252				13,56328443
Ayarlı R Kare	0,715315		Katsayılar	Standart Hata	t Stat
Standart Hata	69988,64	Kesişim	- 877825,9677	485457,1054	- 1,808246203
Gözlem	6	X Değişkeni	1,424175731	0,38670621	3,682836465
X	1479 Sayılı Yasa kapsamında aylık alan kişi sayısı			Esneklik:	2,124135441
Y	Bağ-Kur Reel Açıklar YTL				

3.3. Emekli Sandığı'nın Finansman Durumu

Emekli Sandığından aylık alanlar içerisinde ağırlıklı olan emeklilerdir. İkinci sırada ise emekli dul ve yetimlerdir. Sırasıyla emekli sayısında % 1'lik bir artış toplam aylık alanlarda % 0.616'lık, emekli dul ve yetimlerdeki % 1'lik bir artış ise % 0.3'lük bir artışa neden olmaktadır. Bu durum aşağıda Tablo 4'te görülmektedir.

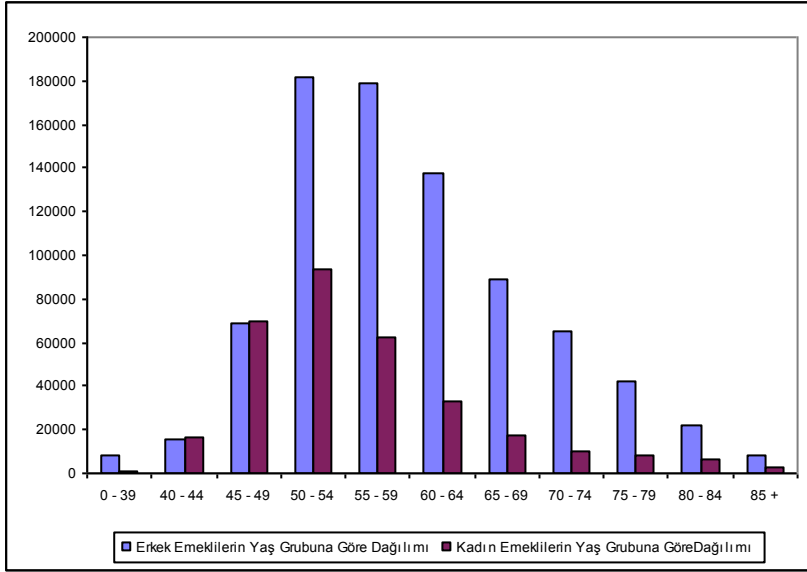
Tablo 5: 1989-2006 Dönemi Emekli Sandığından Aylık Alanların Dağılımı

Çoklu R	1			
R Kare	1			
Ayarlı R Kare	1			
Standart Hata	0,147553661		F	Anlamlılık F
Gözlem	18		1,36E+13	3,94E-70
	Katsayılar	Standart Hata	t Stat	P-değeri
Kesişim	9,557953591	2,275727923	4,199954	0,001486
X Değişkeni 1	1,000004524	2,87916E-06	347325,1	1,42E-56
X Değişkeni 2	0,999407393	0,000214865	4651,333	5,7E-36
X Değişkeni 3	1,000082614	0,000121258	8247,541	1,05E-38
X Değişkeni 4	0,999992753	1,57577E-05	63460,68	1,87E-48
X Değişkeni 5	1,000122408	0,000281775	3549,369	1,12E-34
X Değişkeni 6	0,999965205	1,4436E-05	69269,03	7,13E-49
X Değişkeni 1	Emekli		Esneklik	0,616207
X Değişkeni 2	Malül		Esneklik	0,016911
X Değişkeni 3	Vaz. Mal.		Esneklik	0,006087
X Değişkeni 4	Emekli Dul-Yetim		Esneklik	0,303538
X Değişkeni 5	Malul Dul-Yetim		Esneklik	0,016347
X Değişkeni 6	Vaz. Dul-Yetim		Esneklik	0,040902
Y	Toplam aylık alanlar			

Ayrıca özellikle emekli aylığı alanların içerisinde de 45-59 yaş grubu oldukça büyük bir dilimi oluşturmaktadır. Bu durumda emeklilik yaşının erkeklerde 60'a kadınlarda ise 58'e yükseltilmesi bu bölümün tümünü aylıktan yoksun hale getirmektedir. Böyle bir olgu

sosyal güvenlik reformlarının tam da amacını açıklamaktadır. Böyle bir olgunun süreç içerisinde gerçekleşmesi aktif-pasif oranının çarpıcı şekilde düzelmesine yol açacağı görülmektedir. Bu durum aşağıda Grafik 5'te görülmektedir.

Grafik 5: Erkek ve Kadın Emeklilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

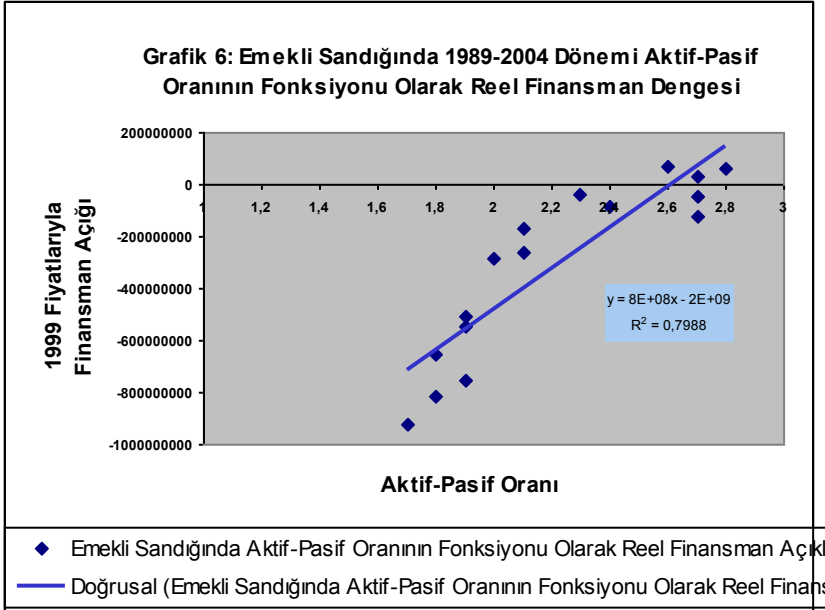

Yine Tablo 6'da görüldüğü üzere Emekli Sandığı'nda aktif-pasif oranı 1birim arttığında 1999 fiyatlarıyla reel finansman dengesi 779.901.709,7 YTL iyileşmektedir.

Tablo 6: Emekli Sandığında 1989-2004 Dönemi Aktif-Pasif Oranı ve Reel Finansman Dengesi İlişkisi

Çoklu R	0,8937 39	Y=- 2039627144+779901709,7X			<i>F</i>	<i>Anlam- lılık F</i>
R Kare	0,7987 7				55,572093 63	3,08E- 06
Ayarlı R Kare	0,7843 96		<i>Katsayı lar</i>	<i>Standa rt Hata</i>	<i>t Stat</i>	<i>P- değeri</i>
Standart Hata	1,56E+ 08	Kesişim	-2E+09	2,35E+ 08	- 8,6894736 11	5,16E- 07
Gözlem	16	X Değişkeni	7,8E+0 8	1,05E+ 08	7,4546692 5	3,08E- 06
X: Aktif-Pasif Oranı						
Y: Emekli Sandığı Finansman Dengesi (1999 Yılı Fiyatlarıyla YTL)						

Söz konusu olgu aşağıda Grafik 6'da açıkça görülmektedir. Bu durum Emekli Sandığında finansman sorununda aktif-pasif oranının temel bir neden olduğunu göstermektedir.

Bunun yanı sıra aktif-pasif oranı üzerinde emeklilik yaşı ve Emekli Sandığı'ndan sağlanan aylık miktarının etkili olduğu ifade edilmelidir.

4. Sonuç

Türkiye'de sosyal güvenlik kurumlarının finansman dengesini etkileyen dinamikler kısmen farklılık arz etmektedir. SSK'nın finansman dengesinde zorunlu sigortalılar ağırlık taşımaktadır. SSK'da zorunlu sigortalı sayısındaki % 1'lik bir artış toplam sigortalılar sayısında % 0.83 civarında bir artışa neden olmakta, dolayısıyla kaçak/sigortasız işçi çalıştırma SSK'nın finansmanını olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan reel aylıklardaki 1 TL'ik artışın SSK'ya bütçeden yapılan reel transferlerde (1999 fiyatlarıyla) 39.695.000 TL'ik artışa neden olduğu; diğer bir deyişle, reel aylıklardaki % 1'ik bir artışın reel bütçe transferlerinde % 4,06'lık artışa yol açtığı görülmektedir ($R^2 = 0.67$)

Bağ-Kur'da da reel aylıklardaki % 1'lik bir artış, Bağ-Kur'un 1999 fiyatlarıyla reel açıklarında % 0.57 civarında bir artışa neden olmaktadır ($R^2 = 0.7097$). Diğer yandan aktif-pasif oranı 1 birim büyüdüğünde reel finansman açıklarının 558954 YTL ($R^2: 06812$) düştüğü görülmektedir. Ayrıca aktif-pasif oranının, 1479 Sayılı Yasa kapsamında sigortalı olanlarda, 2936 Sayılı Yasa kapsamında sigortalı olanlara oranla, oldukça düşük seviyede olması nedeniyle, finansman sorununun kaynağının Tarım Bağ-Kur'unda değil, 1479 Sayılı Yasa kapsamındaki Bağ-Kur'da olduğunu görülmektedir.

Emekli Sandığı'ndan ise, aylık alanlar içerisinde ağırlıklı olanları emekliler ile emekli dul ve yetimleri oluşturmaktadır. Sırasıyla emekli sayısında % 1'lik bir artış toplam aylık alanlarda % 0.616'lık; emekli dul ve yetimlerindeki % 1'lik bir artış ise % 0.3'lük bir artışa neden olmaktadır. Diğer yandan, emekli aylığı alanların içerisinde de 45-59 yaş grubunun oldukça büyük bir dilimi oluşturduğu görülmektedir. Bu durum emeklilik yaşının erkeklerde 60'a kadınlarda ise 58'e yükseltilmesi halinde Emekli Sandığı'nın finansman sorununun önemli ölçüde çözüleceğini göstermektedir. Ayrıca Emekli Sandığı'nda aktif-pasif oranının 1 birim artması halinde, 1999 fiyatlarıyla reel finansman dengesinin 779.901.709,7 YTL iyileştiği görülmektedir ($R^2 = 0,79877$).

KAYNAKÇA

- AKYILDIZ, H., (2006), Türkiye’de İstihdamın Analitik Dinamiği, Asil Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
- BATIREL, Ö. F.-NADAROĞLU H.- SEVİĞ V., (1993), Sosyal Güvenliğin Finansmanı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyon Raporu, TOBB Yayını, Ankara.
- www.csgb.gov.tr/birimler/sgk_web/html/beyazkitap.doc, 04.04.2007
- [www.ismmmo.org.tr/docs/SosyalGuenlik/SosyalGuenlikSisteminin Sorunlari.doc](http://www.ismmmo.org.tr/docs/SosyalGuenlik/SosyalGuenlikSistemininSorunlari.doc), 30.03.2007.